MILLIY TARBIYA JARAYONINI BOSHQARISH MEXANIZMLARI VA UNI RAQAMLI MUHITDA TAKOMILLASHTIRISH YO'LLARI

F.X.Ibragimova
TDIU, p.f.d (DSc) dotsent
https://doi.org/10.5281/zenodo.23509969

Annotatsiya. *Mazkur maqolada raqamli transformatsiya sharoitida milliy tarbiya jarayonini tashkil etish, raqamli tarbiya mazmuni, uning pedagogik imkoniyatlari hamda ta’lim-tarbiya tizimini boshqarish mexanizmlari tahlil qilingan. Raqamli muhitda milliy va umuminsoniy qadriyatlarni zamonaviy vositalar orqali yetkazish, o‘quvchilarda raqamli madaniyat, axborot xavfsizligi, media savodxonlik va raqamli mas’uliyatni shakllantirish masalalariga e’tibor qaratilgan. Shuningdek, oila, ta’lim tashkiloti va mahalla hamkorligining ahamiyati ochib berilgan. Maqolada maqsadli boshqaruv, funksional taqsimot, diagnostika, monitoring va korreksiya mexanizmlarining o‘zaro bog‘liqligi asoslab berilgan. Milliy qadriyatlarni zamonaviy kompetensiyalar bilan uyg‘unlashtirish va sifatli raqamli kontent yaratish bo‘yicha metodik yondashuvlar hamda tavsiyalar ilgari surilgan. Hamda amaliyotga joriy etish uchun ilmiy asoslangan asosiy ustuvor yo‘nalishlar belgilangan.*

Kalit so‘zlar: *raqamli tarbiya, milliy tarbiya, raqamli kontent, raqamli madaniyat, media savodxonlik, axborot xavfsizligi, pedagogik boshqaruv, milliy qadriyatlar, raqamli mas’uliyat, raqamli pedagogika.*

Аннотация. *В данной статье анализируются вопросы организации процесса национального воспитания в условиях цифровой трансформации, содержание цифрового воспитания, его педагогические возможности и механизмы управления системой образования и воспитания. Особое внимание уделено передаче национальных и общечеловеческих ценностей современными цифровыми средствами, формированию у учащихся цифровой культуры, информационной безопасности, медиаграмотности и цифровой ответственности. Раскрыта значимость сотрудничества семьи, образовательной организации и махалли. Обоснована взаимосвязь механизмов целевого управления, функционального распределения, диагностики, мониторинга и коррекции. Предложены методические подходы к интеграции национальных ценностей с современными компетенциями, созданию качественного цифрового контента и его целенаправленному использованию в воспитательной деятельности. Также определены приоритетные направления практического внедрения цифровых технологий в систему национального воспитания.*

Ключевые слова: *цифровое воспитание, национальное воспитание, цифровой контент, цифровая культура, медиаграмотность, информационная безопасность, педагогическое управление, национальные ценности, цифровая ответственность, цифровая педагогика.*

Abstract. *This article analyzes the organization of national upbringing under digital transformation, the content of digital upbringing, its pedagogical potential, and management mechanisms within the education and upbringing system. Particular attention is paid to communicating national and universal human values through modern digital tools, while developing students’ digital culture, information security, media literacy, and digital responsibility. The importance of cooperation among the family, educational organization, and mahalla is highlighted. The study substantiates the interrelation of goal-based management, functional distribution, diagnostics, monitoring, and correction mechanisms. It proposes methodological approaches for integrating national values with modern competencies and creating quality content for practical implementation in national upbringing.*

Keywords: *digital upbringing, national upbringing, digital content, digital culture, media literacy, information security, pedagogical management, national values, digital responsibility, digital pedagogy.*

Bugungi raqamli transformatsiya sharoitida yosh avlodning ijtimoiylashuvi va dunyoqarashi shakllanishida raqamli axborot muhiti muhim omillardan biriga aylanmoqda. Shu sababli milliy tarbiya jarayonlarini tashkil etishda raqamli tarbiya imkoniyatlaridan pedagogik maqsadlarda foydalanish zarurati ortib bormoqda. Raqamli tarbiya deganda o‘quvchilarning raqamli muhitdan xavfsiz, mas’uliyatli, madaniyatli va maqsadli foydalanish ko‘nikmalarini shakllantirish bilan bir qatorda, milliy va umuminsoniy qadriyatlarni raqamli vositalar orqali anglashiga yo‘naltirilgan pedagogik faoliyat tushuniladi.

Raqamli tarbiyaning muhim jihati shundaki, u an’anaviy tarbiya mazmunini zamonaviy kommunikatsiya vositalari bilan uyg‘unlashtirish imkonini beradi. Milliy qadriyatlar, tarixiy meros, buyuk ajdodlar faoliyati, milliy urf-odat va an’analar haqidagi elektron materiallar, videoroliklar, podkastlar, virtual ko‘rgazmalar va interaktiv ta’lim resurslari o‘quvchilarning mazkur mazmunni qiziqish bilan o‘zlashtirishiga xizmat qilishi mumkin. Bunda raqamli texnologiya tarbiyaning maqsadi emas, balki uning mazmunini samarali yetkazish va o‘quvchi faoliyatini tashkil etish vositasi sifatida qaraladi.

Milliy tarbiya jarayonida raqamli vositalardan foydalanish o‘quvchilarda axborotni tanqidiy baholash, yolg‘on va ishonchsiz ma’lumotlarni ajrata olish, mualliflik huquqiga rioya qilish, onlayn muloqot madaniyatini shakllantirish va shaxsiy ma’lumotlarni himoya qilish kabi raqamli mas’uliyat ko‘nikmalarini rivojlantirishni ham nazarda tutadi. Shu jihatdan raqamli tarbiya faqat texnik ko‘nikmalarni shakllantirish emas, balki o‘quvchining raqamli muhitdagi axloqiy xulq-atvorini tartibga soluvchi muhim pedagogik yo‘nalish hisoblanadi.

Raqamli tarbiyani institutsional jihatdan tashkil etishda oila, ta’lim tashkiloti va mahalla hamkorligi muhim ahamiyatga ega. Ta’lim tashkiloti o‘quvchilarga raqamli madaniyat va axborot xavfsizligi bo‘yicha pedagogik yo‘nalish bersa, oila bolaning raqamli muhitdan foydalanish odatlarini kuzatish va qo‘llab-quvvatlashda ishtirok etadi. Mahalla va jamoatchilik institutlari esa yoshlarning foydali raqamli tashabbuslarini qo‘llab-quvvatlash, milliy qadriyatlarni targ‘ib qiluvchi raqamli loyihalarni amalga oshirish uchun ijtimoiy muhit yaratishi mumkin.

Shu asosda milliy tarbiya tizimida “**raqamli tarbiya – raqamli madaniyat – raqamli mas’uliyat – milliy qadriyat**” uzviyligi ta’minlanishi maqsadga muvofiq. Bunday yondashuv yoshlarning zamonaviy axborot muhitida faol va ongli ishtirok etishi, milliy o‘zligini saqlagan holda zamonaviy raqamli kompetensiyalarni egallashi hamda jamiyat oldidagi mas’uliyatini anglashiga pedagogik sharoit yaratadi.

Milliy tarbiya jarayonining samaradorligi, avvalo, uni qanday tashkil etish, boshqarish va muvofiqlashtirishga bevosita bog'liq. Tarbiyaviy faoliyatni maqsad, vazifa, subyekt va kutilayotgan natijalarga ega yaxlit tizim sifatida boshqarish uchun maqsadni belgilash, rejalashtirish, tashkil etish, monitoring va takomillashtirishning o'zaro bog'langan mexanizmlari zarur.

Boshqaruvning dastlabki bosqichi – maqsadli boshqaruv bo'lib, unda tarbiyaviy faoliyatning aniq maqsadi (vatanparvarlik, mas'uliyat, mehnatsevarlik yoki milliy qadriyatlarga hurmatni shakllantirish kabi) belgilanadi. Muhimi, maqsad umumiy shior emas, balki kuzatish va baholash mumkin bo'lgan natijalar bilan bog'lanishi lozim. Funksional taqsimot bosqichida esa tarbiyaviy jarayon subyektlarining vazifalari "kim, nima qiladi, qachon, kim bilan hamkorlikda va qanday natijaga erishadi" savollariga aniq javob beruvchi mexanizm asosida belgilanadi – aks holda mas'uliyatning bir-biriga yuklanishi yoki ayrim yo'nalishlarning e'tibordan chetda qolishi mumkin.

Boshqaruv tizimining muhim bo'g'ini — diagnostik mexanizm bo'lib, u tarbiyaviy jarayonning boshlang'ich holatini suhbat, kuzatuv, so'rovnoma va pedagogik tahlil orqali aniqlashga xizmat qiladi. Bunda diagnostikaning maqsadi o'quvchini "baholash" emas, balki uning tarbiyaviy ehtiyojlarini aniqlash va tegishli pedagogik yondashuvni belgilashdan iboratligini alohida ta'kidlash lozim. Shu bilan birga, milliy qadriyatlarni faqat tarixiy urf-odat sifatida targ'ib qilish ularning imkoniyatlarini toraytiradi – qadriyat zamonaviy kompetensiyalar (tanqidiy fikrlash, media savodxonlik, raqamli madaniyat, liderlik) bilan uyg'unlashgandagina yoshlar uchun amaliy mazmun kasb etadi, ya'ni milliy tarbiyaning zamonaviy modeli "qadriyatni bilish"dan "qadriyat asosida faoliyat yuritish"ga o'tishni ta'minlashi kerak.

Bugungi yoshlar hayotida raqamli muhitning o'rni beqiyos bo'lgani bois, milliy tarbiyani ham raqamli makondan alohida tasavvur qilib bo'lmaydi. Elektron ta'lim resurslari, qisqa videodarslar, podkastlar va ijtimoiy tarmoqlardagi ma'rifiy kontentdan maqsadli foydalanish tarbiyaviy jarayonning ta'sirchanligini oshirishi mumkin, biroq raqamli texnologiya tarbiyaning maqsadi emas, balki vositasi ekanini unutmaslik kerak – uning samaradorligi mazmunning yosh xususiyatlariga va milliy qadriyatlar mohiyatiga mosligi bilan belgilanadi.

Shu asosda quyidagi tavsiyalar ilgari suriladi: birinchidan, "diagnostika — monitoring — korreksiya" mexanizmini tarbiyaviy faoliyatning doimiy va uzluksiz qismiga aylantirish; ikkinchidan, boshqaruvda har bir subyektning funksional vakolatlarini va kutilayotgan natijalarini aniq belgilash; uchinchidan, milliy tarbiya uchun yosh xususiyatlariga mos sifatli raqamli kontent (elektron qo'llanma, interaktiv topshiriq, qisqa videomateriallar) yaratish tizimini rivojlantirish. Xulosa sifatida ta'kidlash lozimki, milliy tarbiyaning samaradorligi aynan boshqaruv

mexanizmlarining aniqligi, izchilligi va zamonaviy raqamli imkoniyatlar bilan uyg'un tashkil etilishiga bog'liqdir.

Bugungi yoshlarning hayotida raqamli muhit muhim o‘rin egallaydi. Shu sababli milliy tarbiyani raqamli makondan alohida tasavvur qilish qiyin.

Elektron ta’lim resurslari, videomateriallar, podkastlar, virtual muzeylar, elektron kutubxonalar va ijtimoiy tarmoqlardagi ma’rifiy kontentdan maqsadli foydalanish tarbiyaviy jarayonning ta’sirchanligini oshirishi mumkin.

Biroq raqamli texnologiya tarbiyaning maqsadi emas, vositasi ekanini unutmaslik kerak. Uning samaradorligi mazmunning pedagogik maqsadga, yosh xususiyatlariga va milliy qadriyatlar mazmuniga mosligi bilan belgilanadi.

Shu jihatdan milliy tarbiya uchun sifatli raqamli kontent yaratish va undan foydalanish bo‘yicha metodik tavsiyalar ishlab chiqish muhim vazifalardan biridir.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Mirziyoev Sh.M. Buyuk kelajagimizni mard va olijanob xalqimiz bilan birga quramiz. - T.:”O‘zbekiston” – 2017 y. 295 – 297 b.
2. Sh. Mirziyoev. Yangi O‘zbekiston demokratik o‘zgarishlar, keng imkonyatlar va amaliy ishlar mamlakatiga aylanmoqda. – T.: O‘qituvchi MU MChJ, 2021. 7 b.
3. X.Ibraimov va boshqalar. Najot tarbiyada. -T.: G‘afur G‘ulom nomidagi nashriyot-matbaa ijodiy uyi. -2025. – 60 b.
4. Ota-ona - murabbiy [Matn] / X.Ibraimov, M.Kuronov, J.Fozilov, F.Zaripov; - Toshkent: G‘afur G‘ulom nomidagi nashriyot-matbaa ijodiy uyi. 2024. - 220 b.
5. X.Ibraimov va boshqalar. Go‘zal hulq modellari. – Toshkent.: “Ilm ziyo zakovat” nashriyoti. -2025 y. 80-b.
X.Ibraimov va boshqalar. Ma’naviy-axloqiy tarbiya metodlari. G‘afur G‘ulom nomidagi nashriyot-matbaa ijodiy uyi. 2025. - 68 b.